

Hadžem Hajdarević

Prvonagrađena priča
Donator nagrade ZK - BIHOR, Luksemburg

VAZA S PLAVIM ZUMBULIMA

Trčala je od prostorije do prostorije, dva puta je sletjela do podruma, pa se s dušom u nosu vraćala na četvrti sprat, upadala u vlastiti stan kao da u njega ulazi prvi put... Nikako nije bila načisto šta bi u dvije kese mogla iznijeti vani, pa krenuti s ostalima na mjesto gdje bijaše predviđena razmjena zarobljenih vojnika i civila. Hvala Bogu, pomislila je, što prošle subote ode prema centru grada njena kćerka s dvjema djevojčicama, njezinim unučicama zakletvama; ponijeli su dokumente, pokoji album s fotografijama, kese im uglavnom bijahu natrpane barbikama i drugim lutkama; tamo će se njih tri sresti sa svojim suprugom i ocem Mirsadom, njezinim zetom. Ali, kad je jutros preko megafona, od čijeg glasa je otpadao malter sa plafona, javljeno iz mjesne vojne komande da svi muslimani i katolici u njenoj zgradi i ulici moraju do 11 sati napustiti stanove, nije bilo stvarčice u stanu koja joj se nije nudila - sa stola, iz vitrina, pored prozora, sa nahtkasni, iz svih čoškova, sa ormara - da baš nju ponese sa sobom. Sve što se željelo ponijeti do teritorije koju kontroliraju zvanične vlasti, moralo je stati u dvije kese! Stan se nije smio zaključavati. Ključeve je valjalo predati osobi ovlaštenoj da ih preuzme. Uz ključeve treba priložiti i precizno napisane podatke o kojem se stanu radi i lični potpis o dragovoljnom poklanjanju stana.

Zastala je pored šoljica za kafu - kupila ih je zajedno sa mužem Faikom, prije četiri ili pet godina. U Izmiru. Hotelski vrtovi, hodnici i soba u kojoj su tog ljeta boravili, sve bijaše ispunjeno mirisima raznobojnih zumbula. Nije se mogla sjetiti je li s Faikom popila koji put kahvu baš iz tih šoljica prije negoli ga rak odvuče na Onaj svijet? Neko je vrijeme stiskala u šaci mesingano slonče, kćerka je figuricu kupila na svojoj maturantskoj ekskurziji u Veneciji, pa je slonče opet vratila pored televizora. Nije se mogla sjetiti kad je kupila izrezbarenu drvenu kutiju što je stajala na jednoj od policia s knjigama? Mogla bi ponijeti knjigu priča Ćamila Sijarića? Otvorila je *Francuski pamuk*,

ćirilica slova kao da zamravinjaše pred očima, u trenu joj se učini da odnekud dolazi melodija piščeva glasa. Njen muž Faik često se družio sa svojim piscem zemljakom, volio je slušati Ćamila Sijarića, činilo mu se da pisac svojom pričom pomjera brda i doline. *Cijeli Bihor taj čovjek nosi u sebi, cijeli Bihor i cijeli Sandžak*, govorio bi Faik. U kuhinji je stajao starinski ibrik, donesen iz Faikovih rodničkih Šipovica još dok su njih dvoje bili mladi; iz ibrika je Faikov otac, njezin svekar, volio uzimati abdest. Džaba su starog, namćorastog Šahmana uvjerali da je to lakše obaviti u kupatilu, nad lavaboom, ili u kadi, ako nema snage podizati visoko noge tokom uzimanja abdesta. Svekar Ćamil bi zatražio svoju stolicu, također donesenu jednom iz Šipovica, zavratio nogavice i rukave, pa polahko, kako to samo stari tabijatsuzi znaju, bez mrvice srkleta, počeo uzimati abdest, a ona, njegova snaha, Pljevaljka, kako ju je zvao, stala bi uz svekra s ručnikom u ruci. Sljedećih je godina s ručnikom u ruci stajala njezina kćerka Amila. Prošlo je više od petnaest godina od kako se svekar Ćamil Šahman abdestio koristeći vodu iz ovoga ibrika...

Gledala je po stvarima, klizila pogledom niz zidove, prema zavjesama... Plafon nikad nije bio bliži ramenima, svaka je stvar gledala u nju širom otvorenih usta i svaka ju je preklinjala da baš nju ponese sa sobom. Iz vitrine je virilo nekoliko gramofonskih ploča. Nikad nije stigla povezati u glavi kako njen Faik, gimnazijski profesor biologije, obrazovan i načitan kao malo ko od njegovih vršnjaka, s jednakom zanesenošću sluša sandžačke gusle, pljevaljske tamburaše i simfonije Sergeja Rahmanjinova? Bože, Bože, kome je u ovom danu do ikakve muzike, mahnula je objema rukama prema vitrini poput iznenada uplašene djevojčice. Na zidu je stajao pejzaž Behaudina Selmanovića, slikarev poklon njezinoj majci, u koju, dok majka Umihana bijaše curetak, slikar bijaše tajno zaljubljen. Majka se udala za Behaudinova bliskog rođaka, njezina oca Ferhata, također Selmanovića. Još jednom se uvjerala kako postoje trenuci u kojima i stvari postaju bića.

Sad je morala brzo donijeti odluku, nije smjelo biti odugovlačenja, za manje od sat vremena valja izići iz zgrade i uputiti se prema osnovnoj školi, gdje je predviđeno zborna mjesto za pokret. U školi je, tako je čula, nije to vidjela, bila smještena mjesna vojna komanda. Nije to ni mogla vidjeti, jer je odbijala kretati se pored

školske zgrade u kojoj je, kao nastavnica ruskoga jezika, provela više od dvadeset pet godina i gdje je, krajem prošle školske godine, stekla penziju. Izvadila je iz ladice stare pasoše, nasmijala se vlastitoj fotografiji iznad svoga imena: Safija Šahman; pregledala u ladicama ima li još nekih dokumenata koje bi valjalo ponijeti. To joj se učinilo najvažnijim. Trgnula se i svukla vjenčani prsten s domalog prsta, odlučivši da ga sačuva pod jezikom. Treba izreći i koju riječ s prstenom u ustima, velika bi nevolja nastala ako se zbuni u trenu kad je neko od vojnika nešto priupita. *E, moja Safo, Safka, moja Safija* - krenula je vrhovima prstiju uštinuti se za vlastite obraze u ogledalu. *Morala bih ponijeti hamajliju svoje majke*, reče poluglasno, i izvadi mali zamotuljak iz posljednje police na vitrini. Poljubila je zamotuljak, a glavom joj prostruji kako je ova hamajlija preživjela pogrom u Pljevljima tokom Drugoga svjetskog rata, boravila neko vrijeme u Bijelom Polju, čak u dalekom Izmiru, pa se, evo, stanila u njezinu domu, u Sarajevu, na Grbavici, dvjestotinjak metara od Miljacke, novouspostavljene granice nepredvidivog haosa, užasa i mržnje. Samo Bog zna gdje će sve stići porodična hamajlija, nježno umotana u svilenu mahramu!

Naglo se okrenula prema spavaćoj sobi. Od kako se kćerka udala, nije to bila više njezina i Faikova soba, bila je to soba njene Amile i zeta Mirsada. Samo u posljednjih sedam dana, kad je kćerka otišla s njenim unukama Elmom i Samrom, spavala je baš u toj sobi, jer joj se činila najzaklonjenijom od noćnih pucnjava. U ćošku, ispod prozora, ugledala je glinenu vazu s plavim zumbulima. *Ovo ne smijem ostaviti*, zapovijedila je samoj sebi. Podignula je uvis vazu, zumbuli zatreperiše u zraku, i hitro krenula prema dnevnom boravku, da vazu lijepo upakuje i smjesti u jednu od kesa.

Zumbuli nisu mirisali. Kao da im bijaše isisan miris.

Dok je umotavala vazu u prostrane listove starih brojeva *Oslobođenja*, prisjećala se otkud ova glinena vaza, otkud plavi zumbuli, otkud ovalika zemlja u posudi. Usadila je vrh kažiprsta i srednjeg prsta da vidi koliko je zemlja vlažna. Morat će malo, samo malo nasuti vode, proučit će i koju dovu dok bude usipavala vodu. Nije Safija baš od nekog velikog *učenja* i vjerovanja, ali, eto, ovo je dan drukčiji od svih drugih, svaka sekunda može biti čas užasa ili čas konačnog izbavljenja. Možda se i miris vrati u zumbule.

Vazu s plavim zumbulima dobila je prije dvije godine kao poklon u Šipovicama. Bio je to posljednji zajednički odlazak s Faikom u njegovo rodno selo. Teško ga bijaše pogodila tragična smrt prijatelja i pisca Čamila Sijarića. *Koji li je to idiot vozač mogao biti da tog decembarskoga dana udari autom starca, da ubije pisca genija*, često je glasno ponavljao Faik, i doma i u širem društvu. A čim je zaproljetilo, nije to, ipak, moglo biti prije početka maja, otišli su do Čamilove rodbine u Šipovicama. Tu su na dar dobili glinenu vazu sa zumbulima. Kao da jučer bijaše, otišli su da ispod velikog hrasta na kraju sela nakopaju malo zemlje crnice i pomiješaju je s postojećom zemljom u vazi. *Ništa tajanstvenije ne miriše od zemlje*, rekao je. Tog dana je predložila Faiku da odu uzeti i koju šaku zemlje crnice u Pljevljima, i u pljevaljskim hrastovicima, kod njezinih Selmanovića, ima dobre i plodne crnice, i, začudno, Faik se odmah složio; obično bi znao reći kako su Pljevlja malo po strani, drugi će put oni naići... Ovog se puta čak potrudio da svojom šakom uspe malo pljevaljske zemlje crnice u vazu. Tako su jednoga majskog jutra devedesete godine zumbuli iz Šipovica osvanuli u njihovu stanu, u sarajevskoj Grbavici. *Vremena i sjećanja najpouzdanije povezuju mirisi i cvijeće*, sjetila se šta je jednom prilikom rekao Faik.

Kad je izišla iz zgrade, vidje da je na noge nazula tene, kao da je kakva šiparica, a ne uvažena, penzionirana nastavnica iz mjesne osnovne škole. Nema veze, rekla je sebi, neće se više vraćati u stan. Nije se ni okrenula prema zgradi. Ispod vaze sa zumbulima smjestila je dvije svoje bluze i malo veša, u drugoj kesi je na dno stavila dokumente koje nisu ranije poneseni, a odozgo, opet, nešto odjeće i dvije kašike iz kuhinje. Kašike bijahu iz onog kompleta pribora za jelo koji je, zajedno s Faikom, kupila prošle jeseni u robnoj kući *Sarajka*.

Vani je ugledala mnoštvo unezvjerena svijeta, bijaše prelijep ranomajski dan, začudila se samoj sebi zašto joj ne bijaše važno ničije lice. Pozdravljala se, morala se pozdravljati, s jednog od balkona dozvala ju je komšinica Olivera, penzionisana nastavnica srpskohrvatskoga, čuvat će Olivera njezin stan, neka ne brine, brzo će proći ovo ludilo, dolazile su do nje Oliverine riječi. Među namrgođenim vojnicima prepoznala je lica nekoliko bivših svojih učenika, izbjegla je da se susretne s njihovim pogledima, kako ih ne

bi dovela u neugodnu situaciju. Među njima je i Oliverin sin Zoran. Bio je odlikaš, čist i uredan dječak, mezimac svoje nastavnice ruskoga jezika Safije Šahman. Zoran se više bavio svojom kapom, vrhom puške koju je nosio u ruci, cipelama u kojima je gazio, negoli što je obavljao posao sprovoditelja privremenih zarobljenika, koje, za sat ili dva, valja isporučiti na neprijateljsku teritoriju i zamijeniti za svoje zarobljenike. Osjetila je neku posebnu vrstu sažaljenja, pretpostavljala je da je mladiću neugodno, da ga je stid; mnoge druge, međutim, koji su uzvikivali, dobacivali vulgarne riječi, psovali, nagurali puščane cijevi u predjelu zadnjica i grudi, nije bilo ničega stid... Odjednom su se našli u velikoj prostoriji. Ovo je školska fiskulturna sala, sjetila se. Odvojili su nekoliko muškaraca. Jednom čiči s brkovima su rekli da je on njihov, ne mora nigdje ići, ali visoki mršavi čovjek je više za sebe negoli za ikoga drugoga promrmljao: *Ja sam bio u partizanima, ne mogu ja biti vaš!*

U nekoj od učionica, sprat više, čula je vrisku, zapomaganje, molbu da se pomogne. Nekoliko pucnjeva umirilo je i molbe i sve druge glasove.

Na dugi red velikih stolova isturane su kese, šta je ko ponio i zašto je baš to ponio. Među onima koji su njušili po stvarima vidjela je i Oliverina Zorana. Nosnice joj je uporno štipkao miris znoja, otužne truleži, benzina, odnekud je dopirao zapah mokraće. *Nemojte, molim vas, ostavite mi ovu vazu sa zumbulima*, rekla je vojniku ispred sebe i prvi put direktnije bacila pogled prema Zoranu. On je nije vidio, nije je ni htio vidjeti. *Molim vas, sve mi uzmite, samo da vazu sa zumbulima ponese sa sobom*, molila je. Vojnik je, začudo, šutio, mirno je izvadio glinenu vazu iz kese, raskopao ono što je nastavnica Safija zapakovala prije pola sata, gurnuo duboko prste u zemlju i rovio... *Mora da je kakva zlatnina u ovoj crnici*, rekao je prvome do sebe, *ovako oni iznose zlato i novac*. Vojnik do njega je, također šutke, prebiraio druge kese. Sjetila se njegova lika, upao je sa još dvojicom naoružanih vojnika u njen stan prije tri večeri. U ovom je stanu sve u redu, rekao je, samo je prišao frižideru, otvorio mlijeko u tetrapaku i salio ga u sebe; pobojala se je li mlijeko pokvareno, pa da, ljut, opet ne uleti u njezin stan. Vojnici se nisu vratili. Odjednom je onaj što je pregledao njezine stvari bacio vazu sa zumbulima daleko od sebe, vaza je pala na poslagane vreće s pijeskom u gornjem dijelu prostorije. Vojnik je obrisao šake o

pidžamu s vrha druge Safijine kese i dao joj znak da može ići.

Upratila je pogledom let vaze, nije čula da je išta zakrckalo, da se išta slomilo, vaza je pala u neko nejasno udubljenje, nije je više vidjela. Valjda se nije raspukla, pomislila je. Morala je požuriti s poluispražnjenom kesom i onom koju nisu preturali. Osjetila je kako joj se srce zakoprcalo u onoj razrovljenoj zemlji u vazi, jedva je krenula prema Mostu Bratstva i jedinstva.

Nije više osjećala ni smrad, ni strah, nije osjećala ni noge koje su je nosile.

Jedva da je napravila pedesetak koraka nakon izlaska iz fiskulturne sale, a iza leđa je čula nečiji poznat glas. Bio je to muški glas. *Stanite, nastavnice, stanite, molim vas, ponesite i ovu kesu.* Ispred sebe je vidjela Zoranovo lice. *Uzmite ovu kesu, ponesite je, rekao je, sve piše unutra šta je, gdje i kome kesu treba da dostavite.* Ništa nije rekla, ništa nije ni mogla reći, prihvatila je platnenu kesu i šutke nastavila koračati u dugoj koloni. Na trenutak je pomislila da ne prenosi nešto opako, opasno, možda drogu, bombu, bogzna šta je ubačeno u tu kesu. Nije vrijeme za takvo razmišljanje, priprijetila je samoj sebi, hodaj, Safija, hodaj i šuti... Pošla je da se okrene, da vidi je li mladić otišao, u kojem je pravcu nestao. Nije se okrenula.

Sa sviju su strana navirali šapati.

Svako je govorio tako da se ne mora znati ko se kome u koloni obraća.

Prvo što je uradila kad je izvršena razmjena bilo je da pogleda u platnenu kesu koju joj je Oliverin sin Zoran dao nekoliko minuta prije razmjene zarobljenika. U kesi je bila vaza s očuvanim plavim zumbulima. Kraj vaze se nalazio smotuljak i u njemu nešto od zlatnine, njezina zlatna narukvica, Faikov sat dobiven nakon što je penzionisan, mala napisana ceduljica, čitat će je kad natakne naočale, bilo je i sedam stotina njemačkih maraka, i tek tad se sjetila da je taj zavežljaj dala komšinici Oliveri prije nekoliko dana, da joj se pričuva ukoliko lopovi ili razbojnici u uniformama budu ulijetali u njezin stan.

Izvadila je iz usta vjenčani prsten i ponovo ga navukla na domali prst. Plavi zumbuli, pod jakim udarom majskoga sunca, zamirisaše kao nikad ranije.